

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ХХІ СТ.: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ (ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ В.С. ЛУТАЯ)

За матеріалами «круглого столу», проведеного Інститутом вищої освіти НАПН України разом із ГО «Українське товариство філософії освіти імені Марії Култаєвої», 5 березня 2026 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2026.8114>

МЕЛКОВ Юрій Олександрович
 доктор філософських наук, старший дослідник,
 головний науковий співробітник відділу соціальних
 та інституційних трансформацій у вищій освіті
 Інституту вищої освіти НАПН України,
 м. Київ, Україна

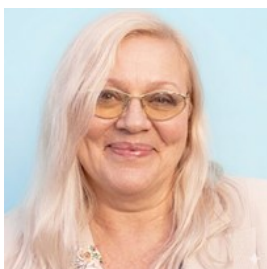
Олександр Федорович КОННОВ
 кандидат філософських наук, доцент кафедри етики,
 естетики та філософії культури Українського
 державного університету імені Михайла Драгоманова,
 м. Київ, Україна

ТЕРЕПИЩИЙ Сергій Олександрович
 доктор філософських наук, професор, професор кафедри
 соціальної філософії, філософії освіти та освітньої
 політики, Українського державного університету імені
 Михайла Драгоманова,
 м. Київ, Україна

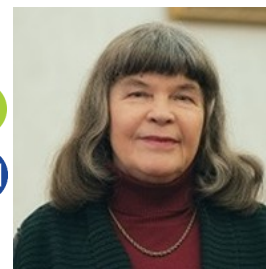
Мар'я Олександрівна НЕСТЕРОВА
 доктор філософських наук, професор, голова Центру
 досконалості Жана Монне «Європейські Студії
 соціальних інновацій в освіті» Українського державного
 університету імені Михайла Драгоманова,
 віце-президент ИнтегрА,
 м. Київ Україна / м. Грац, Австрія

ЕРШОВА-БАБЕНКО Ірина Вікторівна
 доктор філософських наук, професор, професор кафедри
 менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної
 діяльності, економіки і маркетингу, Українського
 державного університету
 імені Михайла Драгоманова,
 м. Київ, Україна

Ірина Серафимівна ДОБРОНРАВОВА
 доктор філософських наук, професор, професор кафедри
 філософії та методології науки Київського національного
 університету імені Тараса Шевченка, президент
 Українського синергетичного товариства,
 м. Київ, Україна

ПРЕДБОРСЬКА Ірина Михайлівна
 доктор філософських наук, професор,
 член наукової ради журналу «Філософія освіти», колишній
 співробітник Інституту вищої освіти НАПН України,
 м. Париж, Франція / м. Київ, Україна

Анотація. У статті представлено аналітичний огляд ключових доповідей та виступів «круглого столу», проведеного Інститутом вищої освіти НАПН України разом із ГО «Українське товариство філософії освіти імені Марії Култаєвої» 5 березня 2026 р. Висвітлено життєвий та творчий шлях виданого українського філософа В. С. Лутая, сторіччя від дня народження якого відзначалося у цей день, розкрито його роль у формуванні в Україні філософії освіти як окремого науково-дослідного напрямку. Охарактеризовано основні підходи до концептуалізації зазначеного напрямку, що були сформульовані В.С. Лутаєм, та продемонстровано, що творча спадщина дослідника зберігає свою актуальність за доби сьогодення та містить у собі значний потенціал для розроблення аксіологічних засад сучасної освіти. Розглянуто проблему значення освіти для подолання екзистенційних криз та ціннісних розривів, зокрема концептуалізовано нову суб'єктність «понтифіка» як будівничого в умовах несталості. Здійснено етичний аналіз перспектив глибоких та швидких трансформацій в освіті та суспільстві за доби цифровізації та штучного інтелекту, за яких етика постає не як зовнішнє обмеження, а як внутрішній механізм координації та розвитку соціальних систем. Здійснено трансдисциплінарну концептуалізацію нелінійних досліджень у науці та освіті, зокрема використання трансдисциплінарних концептуальних моделей у дослідженні психомірності людини та її поведінки з позицій нелінійності.

Ключові слова: філософія освіти; В.С. Лутай; синергетика; аксіологія освіти; цифровізація в освіті; людиномірність освіти; психомірність.

5 березня 2026 р. Інститут вищої освіти НАПН України проводив «круглий стіл» на тему «*Філософія освіти XXI ст.: досягнення та перспективи (до 100-річчя від дня народження В.С. Лутая)*» (Інститут вищої освіти НАПН України, 2026).

Метою заходу було вшанування пам'яті **Владлена Степановича Лутая** (5 березня 1926 р. – 15 лютого 2013 р.) – видатного українського філософа, багаторічного головного наукового співробітника Інституту вищої освіти НАПН України, відомого своїми дослідженнями у галузі методології науки, діалектики, синергетики й особливо філософії освіти. В.С. Лутай був автором першого в Україні навчального посібника з філософії освіти, виступивши тим самим в якості одного із засновників цього напрямку в українській філософській думці. Саме тому сторічний ювілей мислителя виявився також гарним приводом не лише згадати й актуалізувати його творчу спадщину, але й підвести деякі підсумки та окреслити перспективи розвитку всього напрямку української філософії освіти.

Участь у «круглому столі» у змішаному режимі, онлайн та офлайн, взяли більше тридцяти наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників, аспірантів і представників наукової спільноти, зокрема з Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Міжрегіональної Академії управління персоналом, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

У ході «круглого столу» з окремими доповідями виступили доктор філософських наук, старший дослідник, головний науковий співробітник Ін-

ституту вищої освіти НАПН України Ю.О. Мелков; кандидат філософських наук, доцент кафедри етики, естетики та філософії культури Українського державного університету імені Михайла Драгоманова О.Ф. Кононов; доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова С.О. Терепищій; доктор філософських наук, професор, голова Центру досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті» Українського державного університету імені Михайла Драгоманова М.О. Нестерова та ін.

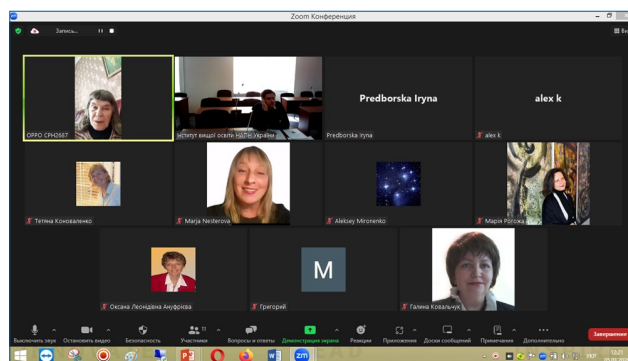

Під час роботи круглого столу зі своїми спогадами про особистість та творчий доробок В.С. Лутая виступили активна учасниця становлення в Україні напрямку філософії освіти, доктор філософських наук, професор, член наукової ради журналу «Філософія освіти», колишній співробітник Інституту вищої освіти НАПН України **Ірина Михайлівна Предборська** та доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та методології науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, президент Українського синергетичного товариства **Ірина Серафимівна Добронравова**. Зокрема, Ірина Серафимівна у своєму виступі відзначила, що зустріла Владлена Степановича Лутая, коли всту-

пила в 1970 р. до аспірантури на кафедрі філософії природничого факультету Київського університету імені Тараса Шевченка. Як згадувала доповідачка, Владлен Степанович на цей час вже підготував свою докторську дисертацію з філософії, присвячену діалектичній логіці. Оскільки діалектика розглядалась у радянські часи як складова частина марксизму, на цю тему можна було написати або щось беззмістовно партійне, або щось вишукано діалектичне. Дисертація Владлена Степановича, на думку вченої, належала до другої групи, про що свідчить рівень його опонентів., з-поміж яких був професор з Баку З.М. Оруджев, якого запам'ятала І.С. Добронравова. Вже значно пізніше, коли вчена стала орієнтуватися у радянській філософській спільноті, пересвідчилась, що В.С. Лутай прищепляв студентам-природникам смак до розуміння становлення та розвитку. Зокрема, один із опонентів І.С. Добронравової на захисті її докторської дисертації, присвяченої філософським засадам синергетики, був колишнім студентом В.С. Лутая на фізичному факультеті. Смак до діалектичного мислення, потрібного для розуміння синергетики, науки про самоорганізацію як становлення нового цілого, І.С. Добронравовій прищепила професор М.Л. Злотіна.

Увага професора В.С. Лутая до синергетики не була випадковою: діалектик не міг не оцінити належним чином наукову програму, про яку один із її засадничих нобелівських лауреатів І. Пригожин говорив як про перевідкриття часу у точних науках. Крім того, в часи розбудови незалежної України пошук оптимальних методів управління державою, сприяння демократичним тенденціям в ній був у центрі уваги патріотичної інтелігенції. Владлен Степанович активно пропагував залучення синергетичних методів та нелінійної наукової картини світу до загальної суспільної думки. Саме йому належить ідея створення Українського синергетичного товариства, яке об'єднало і філософів, які вивчали філософські засади синергетики, і вчених, які досліджували процеси самоорганізації у різних областях природи і суспільства. В якості мети діяльності цього товариства висувалася просвіта українців, їхнє знайомство з синергетичними ідеями та методами.

Треба сказати, багато що вдалось зробити в цій просвіті і вчасно. Установчі збори Українського синергетичного товариства відбулись у 2002 р., а на час помаранчевої революції 2004 р. розуміння Майдану як самоорганізації було вже загальною думкою. Не треба недооцінювати ту

обставину, що в українській історії та культурі здатність українців до самоорганізації завжди мала важливе місце. Визнання цієї обставини в контексті наукової революції потрібне було для самосвідомості нації. Ініціатива професора В.С. Лутая не має бути забутою. Наукова конференція на честь його сторіччя безумовно віддає належне пам'яті про нього.

Ірина Предборська відмітила у своєму виступі, що вшанування наших корифеїв є дуже гарною традицією. Владлен Степанович Лутай є саме такою людиною, яка поєднала в собі високі моральні якості і професіоналізм. З професором В.С. Лутаєм познайомилася на початку цього століття, коли прийшла до ІВО НАПН України зі своїми аспірантами, дисертації яких були дотичні до філософії освіти. У той час набула популярності його праця «Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник» (Лутай, 1996), і професор вважався науковим авторитетом у цій царині. Так в Інституті почалася співпраця з видатним вченим. З позицій сьогодення можна сказати, що В.С. Лутай по праву є одним із засновників і популяризаторів філософії освіти в Україні як нового напрямку, оскільки вперше здійснив когнітивну інституціоналізацію кола проблем, пов'язаних з філософією освіти, що передбачає вирішення, принаймні, трьох взаємопов'язаних завдань.

По-перше, це чітке та розгорнуте формулювання головних дослідницьких проблем та кристалізація предметної галузі. В.С. Лутай визначає освіту як об'єкт філософії освіти. Освіта розуміється ним як багатовимірний соціокультурний феномен, що поєднує систему знань, процес соціалізації, механізм формування духовності, інструмент історичної спадкоємності культури. У праці дослідника наголошується, що освіта це форма духовного виробництва, через яку суспільство відтворює себе як культурну цілісність.

По-друге, когнітивна інституціоналізація передбачає формування самостійної наукової дисципліни. У проф. Лутая філософія освіти постає як

самостійний світоглядно-методологічний напрям філософії, як міждисциплінарна та інтегративна царина знань, що акумулює досягнення та стимулюється проблематикою різних наук, зокрема, таких як психологія, педагогіка, етика, естетика, культурологія, соціологія та ін. Філософія освіти виступає формою концептуалізації освіти. Філософський аналіз охоплює її онтологічні, епістемологічні, антропологічні, аксіологічні та праксеологічні аспекти. У посібнику окреслено основні функції філософії освіти: світоглядна – формування ідеалу освіченої людини; методологічна – визначення принципів реформування освітньої системи; критична – аналіз кризових явищ у сфері освіти; прогностична – визначення перспектив розвитку освіти в умовах глобалізації. В.С. Лутай підкреслює, що без філософського осмислення освіта втрачає стратегічну спрямованість і перетворюється на набір адміністративних рішень. Він показує, що специфіка філософської рефлексії щодо освіти порівняно із згаданими науками полягає в тому, що вона, передусім, пов'язана із відношенням людини до світу, тобто актуалізує світоглядну проблематику. Друга особливість цієї рефлексії виявляється в тому, що освіта розглядається як цілісна система у всіх її вимірах.

По-третє, для становлення нового напрямку важливо є розробка концептуального апарату та методології досліджень. В.С. Лутай уперше застосував синергетичний підхід до філософії освіти, що викладено в посібнику, а також у низці його статей. Він інтегрує ідеї синергетики у гуманістичну модель освіти, розглядаючи її як складну, відкриту й динамічну соціокультурну систему. Особливістю підходу є те, що синергетика поєднується професором з аксіологічним виміром. На його думку, самоорганізація в освіті повинна мати моральний вектор. Без ціннісного підґрунтя синергетична модель може перетворитися на хаотичну зміну форм без змістовного розвитку. Освіта, таким чином, розглядається як процес спільної самоорганізації сенсів. Таким підхід є властивим для Українського синергетичного товариства на чолі з проф. І.С. Добронравою. Він передбачає розгляд складних систем з урахуванням ролі людини як активного учасника процесів самоорганізації. Йдеться про їхню людиномірність, психомірність.

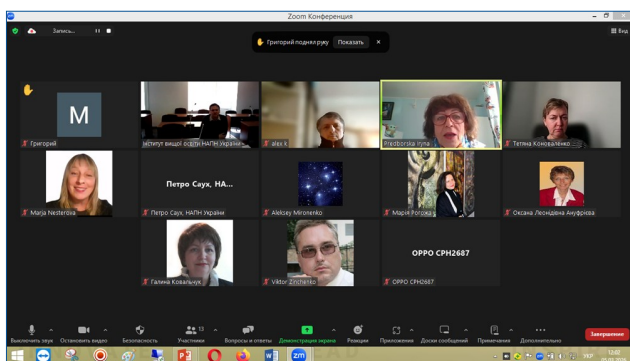
На думку проф. І. Предборської, Концепція філософії освіти В.С. Лутая інтегрує класичну гуманістичну традицію (орієнтацію на цілісність особистості), соціально-філософський аналіз

трансформаційного суспільства та методологію науки. Сформовані ним ідеї залишаються актуальними в умовах цифровізації освіти, ринкової конкуренції між закладами, глобалізаційних процесів. Застереження щодо втрати світоглядного компоненту освіти набуває особливої ваги в сучасному інформаційному суспільстві: знання без світоглядної основи не формує відповідальної особистості.

Доповідка наголосила, що з 2003 р. ІВО НАПН України стає об'єднавчим центром для дослідників з різних регіонів, які працювали у даній царині. Мета його була подальша когнітивна та соціальна інституціоналізація філософії освіти. Активним промоутером даного процесу стала доктор філософських наук Л.С. Горбунова, яка разом з В.С. Лутаєм залучила до спільної праці представників різних регіонів України. У результаті було створено програму для складання кандидатського іспиту і відкрито вчену раду при ІВО НАПН України з нової наукової спеціальності – «09.00.10. – філософія освіти». Вже в січні 2005 р. відбулися перші захисти кандидатських дисертацій.

Найбільш складною, як зазначила проф. І. Предборська, виявилася робота з формування редколегії та створення сайту для наукового часопису «Філософія освіти. Philosophy of Education». Наприкінці 2005 р. вийшов його перший номер. Ідея і дизайн часопису належали Л.С. Горбуновій, яка була першим редактором і взагалі його душею. Часопис працював на популяризацію наукового напрямку, розширення його проблемного поля. Він став своєрідним літописом наукових подій української академічної спільноти. Авторитет часопису зростав як в Україні, так й за її межами. Згодом було налагоджено контакти з польським часописом «Педагогіка філософична» і вчені ІВО НАПН України стали членами Товариства педагогіки філософичної імені Броніслава Ф. Трентовського – ТРФ. На підтримку України його голова проф. С. Штобрін зініціював у 2015 р. публікацію статей українських членів Товариства у спеціальному номері польського журналу.

Важливим, з погляду доповідки, було створення в 2015 р. Українського товариства філософії освіти, яке очолила проф. М.Д. Култаєва. У 2016 р. І. Предборська разом з Л.С. Горбуновою брали участь у симпозіумі, присвяченому становленню континентальної педагогіки (Предборська, 2017). Він був організований Центральноевро-

пейським товариством філософії освіти, з яким у подальшому налагодився обмін науковими доробками. Завершуючи, проф. І. Предборська, наголосила на результативній діяльності ІВО НАПН України, науковці якого за період з 2015 по 2025 рік надрукували десятки монографій з проблем вищої освіти у різних соціокультурних і політичних контекстах. Оцінюючи діяльність у царині філософії освіти з позицій сьогодення, необхідно пам'ятати, що у її витоків стояв В.С. Лутай.

Юрій Мелков присвятив свою доповідь темі «В.С. Лутай як один із засновників філософії освіти в Україні». Перш за все, було висвітлено біографію та творчий шлях мислителя, починаючи від закінчення ним Харківського інституту залізничного транспорту у 1948 р. та вступу після цього до аспірантури на спеціальність з філософії. Особливу увагу було приділено роботі Владлена Степановича Лутая з 2000 р. в Інституті вищої освіти НАПН України на посаді головного наукового співробітника відділу змісту, філософії та прогнозування вищої освіти, який вперше в Україні почав відігравати роль координаційного, а певною мірою й організаційного центру розроблення проблем філософії освіти та впровадження її в педагогічну практику.

Ще у 1996 р. В.С. Лутай став автором першого в Україні навчального посібника «Філософія сучасної освіти», а впродовж 2001-2011 р. опублікував у фахових журналах «Вища освіта України», «Практична філософія» та «Філософія освіти» 17 статей за даною тематикою, не кажучи вже про декілька монографій та участь у багатьох конференціях, – виступивши таким чином одним із фундаторів усього цього напрямку на вітчизняних теренах.

Основна увага дослідника була приділена концептуалізації філософії освіти. Поняття освіти визначалося В.С. Лутаєм у трьох основних аспектах: як оволодіння знаннями та навичками, як формування світогляду та системи цінностей та як розвиток творчих сил та здібностей особистос-

ті. Саме останнє розглядалося як найважливіше для філософії освіти сучасної України; як зазначалося у статті, написаній у співавторстві з першим директором Інституту вищої освіти НАПН України В.П. Андрущенком: «...головна мета освітньої діяльності повинна спиратись на принцип формування такої всебічно розвиненої людини, яка б більш-менш гармонійно поєднувала свої інтереси і свій високий професіоналізм з загальними цінностями та інтересами (національними, загальнолюдськими, екологічними тощо)» (Андрущенко & Лутай, 2004). При цьому, за улюбленою цитатою В.С. Лутая з промови президента Міжнародної асоціації філософських товариств Ф.М. Кесади, найбільшим недоліком сучасного людства виступає невміння слухати і розуміти «не своє» та терпимо ставитись до чужого і, навпаки, вміння з дивовижною наполегливістю перетворювати чуже у вороже. А тому основним питанням філософії постає утвердження миру у світі та в серцях людей, – і у 2020-х роках ця місія є ще більш нагальною та актуальною, ніж у 1990-х.

Трьома основними напрямками філософії освіти В.С. Лутай вбачав монізм чи холізм як визнання пріоритету загальних інтересів і цінностей над індивідуально-особистими; релятивізм або плюралізм, що займає цілком протилежну позицію; – та прогнозований та бажаний «синтетичний підхід», який мав би подолати обидві крайнощі, абсолютизацію вихідних принципів двох попередніх напрямів і зміг би здійснити такий синтез їх позитивних ідей, який дав би змогу розв'язати основні проблеми сучасної освіти, а тим самим й найважливіші проблеми людства.

Реальну можливість такого «третього підходу» мислитель вбачав у синергетиці, яку він називав навіть «універсальним посланням» Іллі Пригожина людству. Адже лише в синергетиці та філософії нестабільності глибокі ідеї про взаємодію протилежностей отримали своє наукове обґрунтування, «перетворились із стихійно-інтуїтивних чи натурфілософських у таку теоретичну систему, яка поєднує найзагальніші методологічні закономірності з фактично-емпіричним вивченням явищ буття, в тому числі і педагогічних процесів» (Лутай, 1996).

Завдяки такій новій парадигмі мислення, яка внесла в методологію науки категорію хаотичної випадковості, розкрила її важливу роль у розвитку світу, у філософії та в освіті постала можливість формування нового синтетичного напрямку, який дає змогу здійснити розв'язання суперечностей

через розкриття спільного – того, що об'єднує, досягти плюралізму без абсолютизації окремого всупереч загальному – та відповідає вимогам неантагоністичного, діалогово-толерантного розв'язання суперечностей. Це дає змогу подолати панівну однобічність розуміння добра і зла у сьогоденних формах світогляду, коли добро пов'язується лише з принципами свого світогляду, а зло – з чужими, оптимізувавши тим самим взаємодію між технократичними та гуманістичними цінностями, між культурами Заходу та Сходу, між наукою та релігією тощо, а тим самим і сприяти вирішенню головної суперечності сучасної філософії в цілому.

Філософія сучасної освіти таким чином повинна, за переконанням В.С. Лутая, поєднувати у собі два основних протилежних досягнення людської думки: розкриття субстанціональної єдності різних протилежних властивостей явищ реального світу, в тому числі будь-яких протилежних інтересів, цінностей людей, – та розуміння того, «що кожне явище суспільства – від даного типу культури до окремої особистості – має свою унікальну особливість, що остання не може бути зведена до якоїсь загальної суті і що розвиток усіх цих явищ відбувається тільки завдяки тим суперечностям, які виникають між ними» (Лутай, 1996). Можливість формування та реалізації такої парадигми саме в українській філософській думці визначається й тим, що ідеї синергетичної методології є глибоко співзвучними її традиціям, – зокрема, підходу М.С. Грушевського щодо розв'язання найгостріших суспільних суперечностей шляхом діалогу, через подолання однобічностей індивідуалізму та колективізму тощо.

У доповіді Ю.О. Мелкова також було відзначено актуальність ідей філософії освіти В.С. Лутая для сьогоденної доби, що характеризується не меншою потребою затвердження синергетичного принципу нової телеології та антропокосмічної системи взаємодії людства з природою, людино-мірності системи освіти та затвердженню місця

людини у техногенному світі, що відрізняється поширенням технологій штучного інтелекту.

Доповідь **Олександра Коннова** була також присвячена спадщині Владлена Степановича Лутая, яка охоплює широке коло питань: концептуальні засади філософії освіти, засади освіти і науки України, перехід від «олігархічної демократії» до суспільства розвитку для усіх на базі нових знань, трикутника «освіта-наука-виробництво». В.С. Лутай працював над розробкою «синтетичного» напрямку філософії освіти, спираючись на ідеї М. Грушевського, І. Пригожина, К. Ясперса. В.С. Лутай виділяє основну ідею «соціальної парадигми» М. Грушевського: головною соціальною суперечністю є напруга між індивідуалізмом і колективізмом, між спрямуванням на задоволення егоїстично-особистих і вузько групових інтересів та пріоритетністю суспільного блага. Важливу роль у концепції В. Лутая відіграє теза К. Ясперса про необхідність пошуку оптимального співвідношення між обов'язковістю певних правил і свободою вибору соціальних суб'єктів, плюралізмом думок.

Чи залишається опозиція «індивідуальне-колективне» актуальною дотепер? Чи є вона дійсно визначальною для інших сфер соціокультурного життя людини і суспільства? Можливо, провідну роль відіграє загостреність між свідомим і несвідомим, між колективним несвідомим і суспільною свідомістю, між Еросом і Танатосом. Можливо, конфронтація між надзаможними та недостатньо забезпеченими, між поневолювачами і пригнобленими є більш важливою, якщо говорити про сучасне українське суспільство? Варто пригадати, що В. Лутай вказував на необхідність подолання проблем олігархічної форми демократії. Або, можливо, для сучасної України більш значущим є встановлення оптимального балансу між національним і загальнолюдським, українським та Іншим? Про актуальність зазначеного питання свідчить, наприклад, ситуація, що склалася навколо постаті М. Булгакова.

Утім, якщо уважно подивитися, то суперечності між економічно доміантними і вразливими страдами, між національним і загальнолюдським лежать у тій самій площині, що й конкуренція індивідуалізму і колективізму. З ними певною мірою перегукуються навіть психоаналітичні Ерос і Танатос. Розвиваючи думку, О. Коннов пригадав такі теоретичні конструкції, як «мати та бути» Е. Фромма, відношення «Я – Ти» і «Я – Воно» М. Бубера. Якщо говорити про українських дослід-

ників, доречною буде згадка про буденне та граничне буття Н. Хамітова. Занурюючись в історію, побачимо також Філію і Нейкос Емпедокла. Існує християнське вчення про Любов. Усі зазначені ідеї корелюють між собою і постають як такі, що описують різні виміри одного феномена. Чи є підстави вважати суперництво саме між індивідуалістичними та колективістськими тенденціями вирішальним?

Повертаючись до проблеми засад освіти України, варто запитати, які цінності мають бути покладеними в її фундамент? З огляду на позицію В. Лутая, на таку роль можуть претендувати цінності індивідуалізму та колективізму.

Як впроваджувати засадничі цінності на рівні класної кімнати, студентської аудиторії? Етичним корелятом індивідуалізму та колективізму є егоїзм та альтруїзм. На заняттях зі студентами можна робити вправи, які прищеплюють навички, наприклад, альтруїзму. Подібна активність і буде введенням ціннісних засад у навчальний процес, і буде практичною реалізацією актуальних моментів спадщини В. Лутая.

З огляду на зазначене, доповідач поділився власним викладацьким досвідом. В Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова на заняттях з етики та естетики студентам пропонується така вправа. Вона стосується культивування любові як чесноти. В основу завдання покладений уривок з повчань Авви Дорофея Палестинського, в якому він говорить: не роби зла, не засмучуй ближнього, не обмовляй, не лихослов, так ти почнеш поступово робити добро братаві, щоденно даючи йому те, на що він потребує, навчишся радіти його успіхам і сумувати над його негараздами, а це й означає любити іншого, як самого себе. Студенти мають кожного дня протягом тижня відновлювати зазначену рекомендацію у пам'яті та намагатися поводити себе відповідно. Свої думки і переживання щодо виконання учні записують у звітній щоденник. Завдання позитивно сприймається студентами, вони говорять про маленькі відкриття, висловлюють бажання продовжувати використання подібних прийомів.

Інше завдання, на яке варто звернути увагу, стосується застосування інноваційних технологій у викладанні, зокрема стартап-мислення. Побудова і розвиток стартапу складається з таких етапів: формування команди, пошук проблеми, ідея/рішення, валідація проблеми та ЦА, прототип, тестування, розробка/покращення продукту,

вихід на ринок і масштабування. В основу практичних завдань можуть бути покладені певні елементи стартап-технологій, наприклад, пошук проблеми. На заняттях з дисципліни «Етика та естетика» в УДУ імені Михайла Драгоманова студенти отримують завдання обрати сферу майбутньої професійної реалізації та знайти проблему, яку вони будуть вирішувати. Виходячи з одержаних результатів, формуються кейси і вправи з професійної етики. Такий підхід дасть змогу здійснювати студентоцентроване, індивідуально орієнтоване навчання. Він перегукується з ідеями В. Лутая щодо «суспільства знань» і трикутника «освіта-наука-виробництво».

Отже, спадщина Владлена Степановича Лутая вміщує значущий потенціал для розроблення аксіологічних засад освіти, його практичним втіленням можуть бути навчальні завдання, подібні до наведених вище.

Сергій Терепищій презентував ідеї щодо глибокого переосмислення сутності освітніх інституцій у часи глобальних потрясінь, зазначивши, що ми надто довго жили в ілюзії, ніби освіта – це непорушна архітектура, а історія вже закінчилася. Доповідач підкреслив, що фасади університетів, акредитації та нескінченні таблиці ефективності створювали хибне відчуття безпеки. Нам здавалося, що інституція є міцним фортечним муром, де правила і процедури назавжди захистили нас від хаосу. Освітяни виступали в ролі архітекторів, які проектували стабільність і вкладали життя у стратегії «до 2030 року» у світі, що вже тоді тріщав по швах. Проте війна брутально повернула всіх до тілесності, поставивши радикальне запитання: чи здатний європейський рейтинг зупинити російську ракету. Залишається відкритим і питання, чи може посадова інструкція стати надійним бомбосховищем.

У доповіді було акцентовано увагу на тому, що 24 лютого 2022 р. стався ціннісний розрив, який виявився не просто збоєм системи, а шоком від зустрічі з реальністю абсолютного насильства, яку неможливо просто заговорити на круглих столах. Старі стіни втратили свій онтологічний сенс не стільки через фізичне падіння, скільки тому, що виявилися лише крихкою паперовою ширмою. Смерть умовного «архітектора» сталася не через його некомпетентність, а стала глибокою трагедією людини, чия ілюзорна мапа зіткнулася з кривавою територією реальності. Класичний архітектор звик мислити роками і використовувати план, розрахований на тишу. Однак війна

повністю скасувала категорію «майбутнє», залишивши натомість паралізуюче, тілесне «тут і зараз». У цьому максимально стиснутому часі всі колишні величні стратегії раптом стали виглядати як наївні дитячі малюнки.

Для ілюстрації екзистенційного виміру цієї кризи доповідач поділився особистим досвідом перших днів повномасштабного вторгнення. У таких екстремальних умовах світ перестав функціонувати як злагоджена система і стиснувся до єдиного жесту, де захист – це конкретні люди, які власноруч затуляють собою безодню. Доповідач провів паралель із філософією Ганни Арендт, вказавши, що наше суспільство опинилося в ситуації «мислення без поручнів». Коли міцні традиції руйнуються, людина змушена рухатися над прірвою, тримаючи рівновагу виключно силою власної етики. Звична вертикаль влади миттєво перестала працювати, а архітектор розгублено завмер із кресленнями будівлі, якої вже фізично не існує. У ті дні українська освіта згорнулася до розмірів атома: до живого голосу в телефоні та короткої фрази «Ми продовжуємо». Вчителі більше не чекали наказів згори, а діяли самостійно, спускаючись з дітьми у підвали. Фактично відбувся перехід від розбудови монументальних соборів знань до реалій катакомб перших християн.

За словами науковця, саме в цій точці абсолютної крихкості, коли земля буквально розійшлася під ногами, визрів принципово новий тип суб'єктності, який він називає «понтіфіками». Це явище варто розглядати не як окреме демографічне покоління чи нову соціальну верству, а насамперед як етичну спільноту. Вона міцно об'єднана структурною відмовою від ілюзії контролю над майбутнім на користь радикальної відповідальності за поточний момент. У своєму первісному історичному значенні термін «Pontifex» означає того, хто будує міст. Там, де війна утворила нездоланну прірву, саме людський дух бере на себе надскладне завдання навести переправу. На відміну від архітектора, якому об'єктивно потрібен бетон і впевненість у завтрашньому дні, понтифік чітко усвідомлює, що твердого ґрунту більше немає.

Доповідач розкрив сутність діяльності понтифіка як невтомного будівничого, який шукає спосіб зробити перехід можливим, використовуючи для цього уламки старого світу. Цей новий суб'єкт принципово не прагне будувати величних монументів. Натомість він зосереджений на зведенні понтонів, що виступає потужним актом

екзистенційного спротиву. Цей понтон жодним чином не претендує на вічність; це крихка переправа, зібрана з гудіння генераторів, роутерів і тьмяного світла екранів у холодних підвалах, а також із перерваних сиренами лекцій та перевірених у період блекауту есеїв. Її справжня гідність полягає зовсім не в естетиці, а у життєствердній вітальності, адже вона здатна ефективно тримати вагу життя над смертю. Понтифік щодня будує цю переправу з повним усвідомленням того, що вже завтра російська ракета може її знищити, але він не впадає у відчай і просто починає будувати знову. Це стає нашою консолідованою відповіддю на отруєні ландшафти війни, де етика проявляється у вмінні розпізнати посеред пекла те, що ним не є, і дати цьому тендітному паростку простір.

Окремо було наголошено на серйозній небезпеці так званої «пастки тимчасовості», що органічно притаманна етиці понтона. Доповідач аргументовано застеріг від романтизації стану постійного виживання. Звикаючи роками латати величезні системні діри виключно за рахунок власного ентузіазму, суспільство ризикує остаточно забути, що інституції все ж мають повноцінно працювати, а держава зобов'язана нести відповідальність за їхню безперервну стійкість. Понтон слід розглядати виключно як виграний час, а не як зручне виправдання для відсутності нормального, капітального мосту. Екстремальні освітні практики за жодних обставин не можуть трансформуватися у довгострокову державну політику, оскільки це неминуче призведе до правової легалізації нашої власної незахищеності.

Значну увагу у виступі було приділено проблемі надмірної героїзації освітан та гострій необхідності визнання їхнього безумовного «права на втому». Українське суспільство наразі дуже схильне героїзувати понтифіка, перетворюючи звичайну людину на незламного міфічного Атланта. Проте варто завжди пам'ятати, що цей міст будує вразлива жива плоть, якій часто буває фізично та

Суб'єктність Понтифіка

Наведення Мостів

Pontifex — інженерний термін: "той, хто наводить міст". Наша місія більше не в охороні зруйнованого канону, а у здатності з'єднати два береги прірви.

Брудна Робота

Відмова від гордині Архітектора. Понтифік працює з тим матеріалом, що є під рукою, стоячи по пояс у крижаній воді історії заради інших.

Солідарність

Як передбачав Владлен Лутай: коли жорстка вертикаль влади та традицій ламається, освітню систему рятує лише горизонталь людності та солідарності.

морально боляче, а не бездушна сталь. Жорсткі вимоги безперервного героїзму від учителя здатні зламати його набагато швидше, ніж сама війна. Саме тому сучасні понтифіки муситимуть свідомо вибороти для себе право на втому і святе право тимчасово зійти з мосту, адже війна є виснажливим марафоном, а вічно натягнуті струни людської психіки неминуче рвуться. Таке фундаментальне право на втому є не проявом слабкості чи втечею, а життєво необхідним стратегічним відступом заради майбутнього повернення.

Мар'я Нестерова у своєму виступі під назвою «Етичний дискурс в освіті та глобальному управлінні цифрової епохи» розглянула крізь призму етики глибинні та швидкі трансформації в освіті, глобальному управлінні в сучасну цифрову епоху. Основна теза: стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту та великих даних (Big Data), випереджає формування відповідних етичних рамок, що створює нові ризики для соціальної згуртованості, якості освіти та демократичного управління в цілому. У виступі було запропоновано розглядати етику не тільки «статично» – як важливий концепт, а й «динамічно» – як комунікативний і управлінський процес, що реалізується через відкритий дискурс та залучення всіх зацікавлених сторін. Ці трансформації відбуваються та потребують рефлексії в багатьох сферах людського життя, але у виступі особливу увагу приділялось освітній сфері. Було презентовано роль освіти як простору формування етико-центрованого лідерства та розвитку компетентностей у сфері цифрової етики. Актуальність розвитку цих компетентностей визначається радикальними змінами через цифрову трансформацію не лише технологічних інструментів, але й самої логіки соціальної взаємодії, зокрема, виробництва і поширення знання, прийняття рішень. Ще наприкінці минулого століття Маршалл Маклюен, досліджуючи соціальні та комунікативні простори, запропонував концепцію «глобального села», яка сьогодні набуває нової актуальності: електронні комунікації стирають просторові межі, формуючи середовище миттєвої пов'язаності, що має амбівалентний характер: як віртуальну згуртованість та швидкий доступ до знань, так і когнітивну переважаність, глобальну хаотизацію. У цих умовах особливої ваги набуває питання етики: не як абстрактної категорії, а як практичного інструменту регулювання цифрового освітнього та соціального середовища.

Наразі освіта та глобальне управління мають складну взаємопов'язаність. Так, освіта дедалі більше виходить за межі національних систем і стає частиною глобального управління (global governance). Ключову роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, Світовий банк та ОЕСР, які формують нормативні рамки, стандарти якості та стратегічні пріоритети розвитку освіти. Активними гравцями стають технологічні та бізнес корпорації, освітні платформи, а також різноманітні освітні провайдери. Після пандемії відбулися зміни балансу факторів впливу: освітні системи дедалі більше залежать від цифрової інфраструктури, алгоритмів і спеціалізованих платформних рішень. Тобто освіта не тільки готує акторів глобального управління, а сама стає об'єктом його складної мережі, де переплітаються державні, приватні та транснаціональні інтереси. Для цієї мережі ключовими процесами є розвиток великих даних (Big Data), штучного інтелекту, платформізація економіки та освіти, а також зростання значення кібербезпеки та цифрового суверенітету. Ці процеси загострюють фундаментальну проблему: технологічний розвиток значно випереджає етичне осмислення його наслідків. Виникає своєрідний «етичний розрив», коли суспільство вже використовує нові технології, але ще не усвідомлює їх, отже не має адекватних норм їх урегулювання. І у сфері освіти, де цифрові платформи та алгоритми починають визначати не лише доступ до знань, але й способи мислення та навчання, цей етичний розрив особливо критичний. А поява цифрових університетів і дистанційних форм навчання не зменшує цей розрив, хоча і змінює традиційне розуміння освітньої інституції. В цифрову епоху освіта стає більш гнучкою, доступною та глобальною, але водночас виникає питання її автономії, що має включати, щонайменше, контроль над інфраструктурою та даними, прозорість алгоритмів, незалежність у формуванні змісту освіти, тощо. І втрата цієї автономії може призвести до

ризик, коли освітні процеси визначаються не академічною спільнотою, а технологічними платформами.

До іншого, не менш важливого ризику цифровізації в освіті можна віднести використання штучного інтелекту (ШІ) в освіті. Позитивними факторами використання ШІ є нові можливості для персоналізації навчання, підтримки досліджень і оптимізації освітніх процесів, але також є і дуже вагомими негативні фактори. До них відносяться спрощення, стандартизація мислення, звичка до відсутності когнітивного навантаження, що призводить до поверхневості, формування ілюзії розуміння. Не тільки студенти, а й викладачі дедалі частіше не конструюють знання самостійно, а оптимізують запити і редагують (у кращому випадку) згенеровану відповідь. Коли так себе поведуть учасники освітнього процесу, це ставить під сумнів саму сутність освіти як процесу формування критичного мислення та когнітивної автономії.

Небезпека цифрових технологій в освіті, зокрема ШІ, необхідність їх етичного використання не тільки залишається, а й підсилюється в економіці та управлінні. У цифровій економіці дані стають ключовим ресурсом, тому етика даних переходить із категорії бажаних принципів у категорію обов'язкових. І зростання ринку великих даних і аналітики, а також поява нових напрямів, таких як Ethics-as-a-Service (EaaS), свідчать про інституціоналізацію цифрової етики, поєднання нормативних принципів із практиками управління. Етика прийняття рішень, особливо із застосуванням цифрових технологій, є одним із найважливіших та актуальних напрямків фундаментальних та прикладних досліджень. Такий підхід дозволяє розглядати етику не як зовнішнє обмеження, а як внутрішній механізм координації та розвитку соціальних систем.

Таким чином, цифрова епоха створює складну конфігурацію взаємопов'язаних викликів, що вимагають нових підходів до управління та освіти. І в цих підходах саме етика має стати центральним елементом, а її інтеграція в освіту та практики управління – необхідною умовою сталого розвитку цифрового суспільства.

Ірина Єршова-Бабенко підготувала для участі у «круглому столі» доповідь під назвою «Понятійно-категоріальна проблема трансдисциплінарної концептуалізації нелінійних досліджень в науці та освіті». Мова йде зокрема про те, що у другій половині ХХ ст. відбувся черговий етап парадиг-

мального зсуву в науці. Це був крок, який полягає у включенні людини у наукову картину світу, і він став першою складовою зазначеного парадигмального зсуву, який був підготовлений досягненнями бельгійського вченого, лауреата Нобелівської премії Іллі Романовича Пригожина та його учнями і послідовниками – брюссельською школою. На основі їх ідей була створена нова всеосяжна теорія змін, яка розглядається як друга складова парадигмального зсуву. На початку ХХІ ст. українською науковою школою був зроблений третій крок. Він був представлений впровадженням концептуальної моделі (нової філософської категорії) «ціле-в-цілому», тобто нового уявлення про співвідношення цілих та цілісностей. До цього кроку також відноситься концепт «b-p (m/c, ...)» – «brain-psyche (mind/ consciousness, ...)», та явище «неврахований продукт/суб'єкт» (Yershova-Babenco, 2019b; Yershova-Babenco, 2019a). Під поняттям «неврахований продукт/суб'єкт» ми розуміємо «специфічне явище, яке мерехтливо виникає в різній формі, на різних рівнях і в різних вимірах, також у різних умовах складного процесу спільної внутрішньої активності мозку і психіки людини за життя (психонейрофізіологічний або психомірний аспект). Додаткові умови виникнення – процес комунікації спілкування людей та/або людино-комп'ютерної/цифрової комунікації (соціопсихологічний аспект або психомірність соціальної реальності)» (Єршова-Бабенко & Жижко, 2024). Цього явища зазвичай немає в готовому вигляді в живому мозку в умовах психічної активності. Це явище виникає в результаті сумісної активності живого мозку та психіки людини і може набувати різну форму подальшого існування. Це може бути висловлювання, текст, зображення і т. ін. У подальшому цей продукт може сприйматися іншою людиною на підставі дії неврахованого продукту породженого сумісною активністю мозку та психіки цієї людини.

У свою чергу це демонструє наявність проблеми категоріально-понятійного апарату в соціогуманітарних науках та в освіті. Це пов'язано з різним віком розвитку природознавчих та соціогуманітарних наук і відповідно різним рівнем сформованості та використання трансдисциплінарних концептуальних моделей в дослідженні психомірності людини та її поведінки з позицій нелінійності. Під психомірністю людини ми розуміємо «явище, яке має індивідуальний характер. Воно породжується внутрішніми флуктуаціями і проявляються фізіологічно, нейрофізіологічно та

внутрішньопсихічно, у внутрішньоособистісному просторі та часі оскільки воно там народжується. Це може здійснюватися як у формі відчуттів, переживань, уявлень, розумових процесів, так і у формі швидкості кровотоку, частоти мозкової активності. Також можуть бути зовнішні прояви – зовнішньопсихічні (емоційно, поведінково, рухово, соціально, культурологічно, у мовленнєвій та інших формах розумової активності/діяльності, і т.д.) і рухові, поведінкові. Психомірність людини тісно пов'язана з явищем неврахованого продукту/суб'єкту і розглядається як загальна специфічна характеристика людини, форма прояву названої спільної активності мозку і психіки за життя або після нього у творах мистецтва (творчості) тощо. Також розглядається «фазовий час психомірності» як абстрактний математизований багатовимірний час, координатами якого слугують незалежні параметри руху психомірної системи людини. Відповідно, можливий розгляд «фазової просторово-часової» психомірності або міжфазової як абстрактного математизованого багатовимірного простору-часу відповідної фази або міжфазового простору-часу. У методологічному сенсі психомірність як макроявище (форма прояву активності) дуже складна. Так само як складний і зв'язок, відношення активності психіки і мозку, їхньої поведінки. За визначенням воно (макроявище) є безперервним (за життя), процесуальним, динамічним, незворотнім та нелінійним» (Єршова-Бабенко & Жижко, 2024).

Якщо у 80-ті роки ХХ ст. ставилося питання про зміни в науковому уявленні природи, то в подальшому послідовниками І. Пригожина було значно змінено та розширено розуміння місця людини в науковій картині світу. Вчені прийшли до висновку, що природа створила людину, але не зовсім подібну до себе, а в деяких питаннях таку, що принципово відрізняється від природи, наприклад, емоційним інтелектом.

Початок ХХІ ст. додав позицію відносин людини з людиною. Але ми бачимо, що людина створила соціум, такий, що в багатьох питаннях відрізняється від неї. На фоні цих процесів актуальним стала необхідність для науки та освіти зрозуміти помилковість моделі «частина – ціле» відносно досліджень людини, її мозку та психіки, їх сумісної активності при житті людини, результатом якої є створення «неврахованого продукту/суб'єкту». Необхідність переходу на концептуальний рівень призвела до розроблення концептуальної моделі (нової філософської категорії) «ціле-

в-цілому», концепту «b-p (m/c, ...)» – «brain-psyche (mind/ consciousness, ...)», в яких використовується категоріально-понятійний апарат природничих наук.

Розширення спектру нелінійних досліджень психомірності та людиномірності (Мелков, 2014) з позицій трансдисциплінарної концептуалізації демонструє актуальність в сфері науки та освіти, процесів тлумачення термінів, що переносяться в соціогуманітарну сферу. Особливо гостро питання проявилось по відношенню до використання прийнятого в природознавчих науках класичного методу дослідження через уявлення об'єкту як цілого, що має частини всередині себе. При такому уявленні традиційна наука забезпечувала дослідження частини і складати ці результати. Сумарний результат часто було прийнято вважати як результат, що має відношення і до всього цілого. Але в тих випадках, коли об'єктом нелінійних досліджень з позицій трансдисциплінарності були живі об'єкти, наприклад, людина, її мозок, психіка, використання такого методу призводило до загублення самого живого об'єкта дослідження. Тому проблема трансдисциплінарної концептуалізації нелінійних досліджень стає найбільш актуальною у сучасній науці та освіті при розгляданні питань пов'язаних з людиною, її діяльністю та стратегією. Тому і використання концептуальної моделі (нової філософської категорії) «ціле-в-цілому», включаючи цілісність, теж стає найбільш актуальною особливо в умовах цифровізації.

Учасники активно долучились до обговорень та висловили подяку доповідачам за представлену змістовну та актуальну інформацію. Інформація про захід оприлюднена на сайті Інституту вищої освіти НАПН України (Інституту вищої освіти НАПН України, 2026).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Андрущенко, В.П., & Лутай, В.С. (2004). Про концептуальні засади філософії освіти України (обґрунтування першого варіанту проекту концепції філософії освіти Інституту вищої освіти АПН України). *Практична філософія*, 2. С. 35-43.
- Єршова-Бабенко, І. В., & Жижко, Т. А. (2024). Психомірність людини та її поведінки. Київ: ЦП Компринт. 222 с. <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4fd90ac4-1c4b-46ad-a5a7-1f6e9abc8665/content>
- Інститут вищої освіти НАПН України. (2026, 9 березня). *Круглий стіл «Філософія освіти ХХІ ст.: досягнення та перспективи (до 100-річчя від дня народження В.С. Лутая)»*. <https://ihed.org.ua/events/kruglyj-stil-filosofiya-osvity-do-100r-narodz-v-s-lutaya/>
- Лутай, В.С. (1996). *Філософія сучасної освіти* : навчальний посібник. Київ: Центр «Магістр-S» Творчої

- спілки вчителів України. 256 с. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/39284>
- Мелков, Ю.О. (2014). Людиномірність як характерна риса постнекласичної науки. *Науковий вісник Чернівецького університету : Філософія, Вип. 706*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, С. 68-73.
- Предборська, І.М. (2017). Континентальна педагогіка очима учасників симпозиуму CEUPES (17-18 жовтня 2016 р.). *Філософія освіти, 1(20)*, С. 304-312. <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/download/55/40/75>
- Yershova-Babenko, I. (2019a). Hyperttheory «brain-psyche -mind/consciousness» is post-non-classical general solution of the problem and the methodology of the study of psychometry. *Norwegian Journal of development of the International Science, 29(3)*. P. 45-50.
- Yershova-Babenko, I. (2019b). Integrity and initial “hybridity” of the “brain-psyche-mind/consciousness” hypersystem, research methodology. *Norwegian Journal of development of the International Science, 31(2)*. P. 58-64.

PHILOSOPHY OF EDUCATION FOR THE 21ST CENTURY: ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS (TO THE 100TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF VLADLEN LUTAI)

Based on the materials of the roundtable discussion held by Institute of Higher Education of the NAES of Ukraine together with Ukrainian Society of Philosophy of Education named after Maria Kultayeva on March 5, 2026

Yurii Mielkov

Dr. Hab. in Philosophy, Senior Researcher, Chief Research Fellow of the Department of Social and Institutional Transformations in Higher Education, Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleksandr Konnov

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor of the Department of ethics, aesthetics and philosophy of culture, Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

Serhii Terepyschyi

Dr. Hab. in Philosophy, Professor, Professor of the Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Education Politics, Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

Marja Nesterova

Dr. Hab. in Philosophy, Professor, Head of Centre ESSIE, Dragomanov Ukrainian State University; Vice-President of IntegrA, Kyiv, Ukraine / Graz, Austria

Iryna Yershova-Babenko

Dr. Hab. in Philosophy, Professor, Professor of the Department of Management and Innovative Technologies of Socio-Cultural Activities, Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

Iryna Dobronravova

Dr. Hab. in Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy and Methodology of Science, Kyiv Taras Shevchenko National University, President of Ukrainian Synergetic Society, Kyiv, Ukraine

Iryna Predborska

Dr. Hab. in Philosophy, Professor, member of Academic Council of 'Philosophy of Education' journal, former research fellow of Institute of Higher Education, Paris, France

Abstract. *The article provides an analytical review of the key reports and discussions presented at the roundtable organised by the Institute of Higher Education of the NAES of Ukraine in partnership with the "Maria Kultayeva Ukrainian Society for the Philosophy of Education" on 5 March 2026. The paper highlights the life and intellectual achievements of the distinguished Ukrainian philosopher Vladlen Lutay, commemorating the centenary of his birth, and examines his role in establishing the philosophy of education as a distinct field of research in Ukraine. It outlines the core approaches to the conceptualisation of this field formulated by Lutay, demonstrating that his intellectual legacy remains highly relevant today and offers significant potential for developing the axiological foundations of modern education. Furthermore, the article explores the importance of education in overcoming existential crises and value ruptures, specifically conceptualising the new subjectivity of the 'pontiff' as a builder within conditions of instability. An ethical analysis is conducted on the prospects of profound and rapid transformations in education and society in the era of digitalisation and artificial intelligence, arguing that ethics functions not as an external constraint, but as an internal mechanism for the coordination and development of social systems. Finally, the study offers a transdisciplinary conceptualisation of non-linear research in science and education, with a particular focus on the application of transdisciplinary models to the study of human psychodimension and behaviour from a non-linear perspective.*

Keywords: *philosophy of education; Vladlen Lutay; synergetics; axiology of education; digitalisation in education; human-dimensionality of education; psychodimension.*

Отримано: 4 квітня 2026 р. Прийнято: 14 квітня 2026 р. Опубліковано: 23 квітня 2026 р.